فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هشتم، شماره اول (پیاپی ۲۷)، بهار ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۷۸-۶۵

موانع و محدودیت‌های موفقیت طرح‌های خودکفایی و کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی(ره) مورد: زنان سرپرست خانوار دهستان هرسم، شهرستان اسلام آباد غرب

نسرین جلیلیان*؛ کارشناس ارشد توسعه روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
عبدالحمید پاپ‌زن؛ دانشیار توسعه روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۱۲ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۸/۲۹

چکیده

فقر یکی از مهمترین مشکلات نواحی روستایی است که بیشتر ناشی از بیکاری است. در این راستا نهاد-های مختلفی در کشور در جهت رفع فقر گام برداشته‌اند. هدف از این مطالعه سنجش عملکرد و عوامل مؤثر بر موفقیت طرح‌های خودکفایی و اشتغال زایی کمیته امداد امام خمینی(ره) بوده است. در این مطالعه ۱۰۳ نفر از زنان سرپرست خانواری که در سال‌های ۹۶-۱۳۹۳ وام خودکفایی دریافت کرده‌اند، با استفاده از روش تحقیق کیفی (مطالعه موردی) بررسی شده است که طی ۱۶مصاحبه عمیق و ۳ بحث گروهی با تعداد متوسط ۵ نفر، محقق به اشباع داده در تحقیق رسیده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تئوری بنیانی بهره گرفته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که موانع ومحدودیت‌های موفقیت طرح‌های اشتغال زایی روستاییان در چهار دسته عوامل آموزشی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و حمایت‌های کمیته امداد قرار می‌گیرد، در هر مؤلفه عواملی وجود دارد که موجبات عدم موفقیت طرح‌های خودکفایی می‌شود، که به تبع آن بهبود زیادی در زندگی این افراد پس از دریافت وام‌های خودکفایی ایجاد نشده است.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، اشتغال زایی روستایی، تسهیلات اشتغال زایی، شهرستان اسلام آباد غرب.

* njalilian52@gmail.com

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

۱) مقدمه

با نگاهی به توزیع جمعیتی در شهرها و روستاها معلوم می‌گردد که روستاها همواره بخش عمده‌ای از جمعیت کشور را درخود جای داده‌اند. مفهوم فقر به لحاظ پیچیدگی و پویایی دارای تعاریف بسیار گسترده و متنوعی است، اگر چه فقر مشکل جهانی است، اما بیشترین نماد آن در بخش روستایی، باعث شده که به عنوان مهم‌ترین مشکل نواحی روستایی مطرح باشد (مرادی و مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۴: ۱۳۷). یکی از عوامل فقر بیکاری است، به طوری که کشور ما با بحران شدیدی در زمینه‌ی اشتغال و بیکاری دست به گریبان است (زاهدی مازندرانی ،۱۳۸۳: ۴۳۷). روستاهای کشور به علت اتکای شدید بر کشاورزی و درآمدهای حاصل از آن و همچنین نداشتن منابع اشتغالی و درآمدی غیر از کشاورزی، دارای اقتصاد ضعیف و آسیب‌پذیری هستند (عنابستانی و همکاران،۱۳۹۳: ۸۸).

شهرستان اسلام آباد غرب نیز از این قاعده مستثنی نیست و وابستگی صرف مناطق روستایی این شهرستان به درآمد حاصل از کشاورزی همگام با وقوع خشکسالی‌های پی در پی در این مناطق منجر به ناکارآمدی و کاهش محصولات کشاورزی با توجه به سطح وسیع اراضی دیم در این مناطق (طبق گزارش جهاد کشاورزی شهرستان اسلام آباد غرب از ۱۰۰ هزار هکتار زمین موجود در این منطقه۹۰ هزار هکتار دیم است)، سطح درآمد روستاییان را پایین آورده است. فقدان و یا نداشتن سطح اراضی کشاورزی کافی، کمبود امکانات اجتماعی و ضعف زیرساخت‌ها در محیط روستا، عدم مهارت روستاییان برای انجام کارهای صنعتی و یا صنایع دستی و همچنین عدم سرمایه برای ایجاد اشتغال‌زایی از سایر عوامل فقرزایی و افزایش افراد تحت پوشش کمیته امداد در مناطق روستایی اسلام‌آبادغرب است.

کمیته امداد امام‌خمینی(ره) یک نهاد عمومی است که با هدف یاری به محرومان و مستضعفان و خودکفا کردن آن‌ها از سال ۱۳۵۷ شروع به فعالیت نموده است و صرفا یک بنگاه خدماتی نیست و نقش کارآفرینی اجتماعی را نیز بر عهده دارد (کرمی و همکاران،۱۳۹۰: ۴). کیمته امداد اهدافی چون ارتقاء سطح آگاهی‌های فرهنگی، علمی و مهارت‌های فنی حرفه‌ایی مددجویان، افزایش توان اقتصادی افراد و خانواده‌های مستعد تا مرز خودکفایی کامل به نحوی که آثار فقر و محرومیت از زندگی فردی و خانوادگی ایشان محو گردد، ایجاد فرهنگ کارآفرینی و تلاش در مددجویان‌برای رسیدگی به زندگی بهتر و در نهایت شناسایی منابع و امکانات بالقوه و بالفعل مناطق مختلف کشور به منظور بهره‌گیری در جهت توسعه فرصت‌های شغلی را پی‌گیری می‌نماید (سالنامه آماری کمیته امداد،۱۳۸۷: ۹۸).

از دیدگاه کارشناسان، مددجویان کمیته امداد در دهک‌های درآمدی پایین جامعه قرار دارد، شکاف و فقر در این خانوارها زیاد است و مستمری دریافتی از نهادهای حمایتی پاسخگوی بخش کوچکی از حداقل نیاز ضروری زندگی ایشان است، بسیاری از افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) بیکار

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

هستند و با توجه به شرایط جسمی و بیماری هیچ گونه درآمدی ندارند، این امر به نوبه خود بر روی زنان سرپرست خانواری که به علت فوت همسر و یا طلاق تحت پوشش قرارگرفته‌اند و سرپرستی خانوار را بر عهده دارند، نمود بیشتری دارد. پژوهش‌هایی‌که در کشور انجام گرفته بر نسبت بالای تعداد زنان زیر خط فقر بویژه فقر شدید زنان سرپرست خانوار تاکید دارد (شادی طلب و گرایی نژاد، ۱۳۸۳: ۳۳۹) که با افزایش افراد تحت تکفل این خانوارها شرایط اقتصادی حادتر می‌شود. بعضی از محققان معتقدند که می-توان شرایط اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی را از طریق فعالیت‌های کارآفرینانه ارتقا بخشید (Duart and Diniz، ۲۰۱۱: ۶۷).

از این رو هدف این است که اجرای طرح‌های خودکفایی و اشتغال‌زایی کمیته امداد امام خمینی(ره) افزایش توان مالی و کاهش وابستگی مدد_جویان به کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره) از لحاظ دریافت مستمری را درپی داشته باشد و این خودکفایی آثار مطلوب اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را در محیط روستا به وجود بیاورد و باعث جذب منابع مالی و اقتصادی در سطح روستا و ایجاد توسعه شود.

نتایج این تحقیق منجر به آگاهی دست اندرکاران و برنامه ریزان درسطح ملی و منطقه‌ایی به منظور کاربرد نتایج حاصله جهت بهبود سطح رفاه و زندگی روستاییان محروم و هدفمند کردن تسهیلات اعطایی به نیازمندان خواهد شد، اما علی‌رغم اهمیت کارآفرینی روستایی و علاقه به آن از طرف گروه‌های مختلف، تحقیقات بسیار کمی در این زمینه صورت پذیرفته است که نقش نهادهای کمک‌رسان با رویکرد کارآفرینی و توانمندسازی را مورد بررسی قرار دهد. بیشتر مطالعات موجود درباره کارآفرینی و نوآوری عمدتاً بر مناطق شهری تمرکز دارند و مناطق روستایی را فراموش‌کرده است (Akgun et all،۵۳۸:۲۰۱۰) و این‌کمبود در کشورهای در حال‌توسعه از جمله ایران بیشتر مشهود است، از این رو این تحقیق با هدف بررسی موانع و محدودیت‌های موفقیت طرح‌های خودکفایی و اشتغال‌زایی کمیته امداد امام خمینی(ره)، زنان سرپرست خانوار دهستان هرسم انجام پذیرفت.

۲) مبانی نظری

مطالعات نشان می‌دهد که یکی از مهمترین اهداف توسعه اقتصادی، اشتغال‌زایی و توانمند کردن افراد است که مهمترین سازوکار و ابزار آن کارآفرینی و اشتغال‌زایی است (حیدری مکرر و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳). کارآفرینی باعث کاهش بیکاری و افزایش درآمد در جامعه روستایی، افزایش بهره‌وری افراد، همچنین افزایش اعتماد به نفس و خوداتکایی افراد می‌شود. عوامل زیادی بر ایجاد اشتغال و در نتیجه کم کردن فقر و نابرابری در سطح جامعه تأثیر گذارند، اما بدون شک، تسهیلات و اعتبارات نقش مهمی را در این زمینه ایفا می‌کنند. اقتصاددانان همواره بر نقش اعتبارات و سرمایه در فرآیند توسعه اتفاق نظر دارند

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

(عمادزاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵). اساسا کارآفرینی را با دو عامل فرصت و تمایل به کارآفرین شدن تعیین می‌کنند. عوامل اصلی فرصت‌های محرک شامل توانایی‌های درونی کارآفرینان، اقدام به سرمایه گذاری، سهولت ورود به بازار و محیط عمومی اقتصاد کلان می‌شوند. در توسعه کارآفرینی عوامل مختلفی تاثیر گذارند. این عوامل را می‌توان به دو گروه کلی تقسیم کرد: ۱)عوامل محیطی۲) فردی (حیدری مکرر و همکاران، ۱۳۹۵: ۵) . با توجه به مطالعات صورت گرفته می‌توان گفت که کارآفرینی نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن نقش سازمان‌ها و نهادهای گوناگون انجام شود، زیرا هرگونه فعالیتی به نوعی به سازمان‌دهی و تشکیلات در سطوح مختلف، چه ملی و چه محلی نیاز دارد. دولت، سازمان ها و ارگان‌های ذی‌ربط آن، از جمله این نهادها هستند و از طرفی دیگر نهادهای غیردولتی محلی هم که به صورت خودجوش شکل گرفته‌اند دارای تاثیرگذاری بالایی در رشد و گسترش فعالیت‌های کارآفرینی هستند. به همین علت از دیدگاه ما ارتباط پیچیده‌ای بین عناصر بخش عمومی و خصوصی و فعالیت‌هایی که همگی با هم به کار-آفرینی منجر می‌شوند، وجود دارد (Lordkipanidze,2003, 30).

نقش تعیین‌کننده عوامل اجتماعی و فرهنگی در اشتغال‌زایی موضوعی است که صاحب نظران مختلف آن را مورد تأکید قرار داده‌اند. امروزه اقتصاددانان بزرگی چون آمارتیا سن[۱]برای اشتغال علاوه‌بر بعد اقتصادی، ابعاد روانی، اجتماعی و فرهنگی نیز قائل می‌شوند. به‌اعتقاد آنها برخورد با موضوع اشتغال‌زایی بایستی از دو بعد صورت گیرد: یکی ظرفیت‌های اقتصادی و دیگر نهادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، ظرفیت سازی اقتصادی شرط لازم و نهادسازی‌های اجتماعی و فرهنگی ازجمله شروط کافی برای برخورد متناسب با موضوع اشتغال زایی می‌باشند (شهابی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱).

می‌توان گفت که کارآفرینی دارای نقش و اثرات فردی - اجتماعی مختلفی است. اثرات فردی شامل افزایش درآمد و سود، بهبود کیفیت زندگی، خروج از انفعال، آزاد شدن انرژی فکری، بهره وری منابع، ارضاء نیاز به پیشرفت ، توفیق، ارضاء علاقه به آزادی و استقلال و ارضاء شغلی، نقش بسیار زیادی در تکامل شخصیتی و رفتاری آحاد جامعه ایفا می‌نماید. نقش و تأثیر کارآفرینی در عرصه اجتماع عبارت‌اند از: اشتغال زایی، انتقال تکنولوژی، ترغیب سرمایه گذاری سالم، بهره‌وری منابع، تعادل اقتصادی، نوآوری، تغییر و تحول، تشویق رقابت سالم، رقابتی شدن بازار، عدالت اجتماعی و اقتصادی، تغییر مثبت شیوه تفکر و زندگی، پویایی اقتصاد و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و غیره (احمدپور و موسوی بازرگانی، ۱۳۸۰: ۱۷).

در این راستا هیدن در مطالعه ای به شناسایی عوامل مؤثر بر توسعهٔ کارآفرینی در نواحی روستایی برزیل اقدام کرد که نتایج این پژوهش نشان داد که: عوامل متعددی از جمله مهارت‌های فنی

[۱] Amartya kumar sen

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

و علمی روستاییان، مهارت‌های مدیریتی (مدیریت مالی، بازاریابی و اداری)، مهارت‌های کارآفرینی (توانایی تشخیص و استفاده از فرصت‌های جدید در بازار و ارائه راه حل‌های نوآورانه در مقابله با چالش‌ها و مهارت‌های کارکنان (خوداتکایی، اعتماد به نفس، خلاقیت و مسئولیت‌پذیری) در توسعهٔ کارآفرینی در نواحی روستایی برزیل تأثیرگذار هستند (Heyden,2001: 126). به طور کلی می‌توان به تعریف بریدن و کیث که کارافرینی را راه اندازی و مدیریت یک کسب و کار کوچک می‌دانند اشاره کرد (Bryden and keith,2004:54).

جمینی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه خود نداشتن پشتوانه مالی و پس انداز کافی، نداشتن وثیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و پایین بودن سطح ریسک جهت فعالیت‌های کارافرینانه را از نظر زنان چراداول به عنوان مهمترین موانع توسعه کارافرینی مطرح کردند.

شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه خود تحت عنوان تحلیل موانع کارافرینی زنان روستایی در شهرستان کاشان به این نتیجه رسیدند که روابط معناداری بین موانع فردی، دانشی، دسترسی به امکانات، محیطی، اقتصادی، حقوقی و فرهنگی – اجتماعی با کارافرینی زنان روستایی بوده است.

طعمادزاده و همکاران (۱۳۹۵) در خصوص تأثیر تسهیلات نهاد کمیته امداد امام خمینی بر اشتغال به این نتیجه رسیدند، که هر دو تسهیلات بانکی و امدادی، اثری مثبت بر اشتغال داشته‌اند. همچنین تحصیلات و دوره آموزشی تخصصی اثری مثبت و به مراتب بزرگتر از تسهیلات بر اشتغال داشته‌اند.

محترم و همکاران (۱۳۹۵) مهم‌ترین عامل مؤثر بر استقبال مددجویان از طرح‌های اشتغال‌زایی را شامل و آگاهی مددجو از وجود طرح، تجربه خوب سایر مددجویان، مناسب بودن مدت بازپرداخت وام اشتغال، اعتماد اطمینان مددجو نسبت به پرداخت وام، رضایت از روند آسان دریافت وام‌های اشتغال و رسیدن به خودکفایی در زمان کوتاه و ایجاد مهارت‌های کارآفرینانه در مددجو بیان کردند.

در این راستا کرمی و همکاران (۱۳۹۰) با مدل سه شاخگی به نتایج متغیرهای سرمایه و اشتغال (ساختاری)، ابتکار، خلاقیت و شناسایی فرصت (عوامل رفتاری)، مشوق‌ها و قوانین (عوامل زمینه‌ایی) به عنوان مؤلفه‌های پیش‌بینی کننده نسبتا قوی در میزان‌موفقیت طرح‌های خودکفایی کمیته امداد اشاره کرده‌اند. نتایج تحقیق چراغی و همکاران (۱۳۹۴) بیانگر ارتباط بین پایداری شغل ایجاد شده با متغیرهای جنس، سن و میزان وام دریافتی می‌باشد، که تحقیق صورت گرفته در خصوص زنان توسط توفیقیان و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان براساس طرح‌های خودکفایی، بر پایه آموزش، کسب فنون ایجاد انگیزه در چارچوب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ، مهارت‌های شغلی، تقویت روحیه خودباوری و نیز دریافت مشاوره‌های نوین شغلی متناسب با شرایط و مقتضیات نوع شغل استوار است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

تحقیقات صورت گرفته در آذربایجان شرقی توسط رزمی و همکاران (۱۳۹۵) تحت عنوان عوامل مؤثر بر توسعه کسب و کارهای خرد و رابطه آن با افزایش درآمد مددجویان کمیته امداد نشان دادند که توسعه کسب و کار خرد متاثر از فعالیت‌های کمیته امداد، فعالیت‌های بازاریابی، فرهنگ کارآفرینی و عوامل فیزیکی از جمله سرمایه، مکان. و... است. که در این راستا می‌توان به یافته-های رحمانی و خدایاری (۱۳۹۵) که رابطه مثبت و معناداری را بین سطح تحصیلات، نوع طرح اجرا شده، مکان جغرافیایی، محل اجرای طرح و موفقیت اقتصادی مشاغل خانگی اجرا شده کمیته امداد در شهرستان ارزن اشاره کرد.

در خصوص نقش طرح‌های خود کفایی در زندگی مردم می‌توان به تحقیق حیدری مکرر و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان بررسی تأثیر تسهیلات کمیته امداد امام خمینی(ره) بر اشتغال به تعیین نقش کمیته امداد در توسعه کارآفرینی روستایی در منطقه پشت آب سیستان اشاره کرد که نتایج تحقیقات نشان داد ایجاد طرح های خودکفایی و اشتغال سبب بهبود وضعیت زندگی مددجویان روستایی شده است. خلاصه-ای از نتایج تحقیقات صورت گرفته در جدول ۱ ذکر شده است.

جدول ۱. خلاصه نتایج تحقیقات صورت کرفته

نام نویسندگان	سال	نتایج
هایدن[۱]	۲۰۰۱	مهارت‌های فنی و علمی روستاییان، مهارت‌های مدیریتی، مهارت-های کارآفرینی و مهرت کارکنان در در توسعهٔ کارآفرینی در نواحی روستایی برزیل تأثیرگذار هستند
فرای[۲]	۱۹۹۳	موانع اصلی توسعه کسب و کارهای خانگی: عدم تخصص، نبود بازار، موانع اطلاعاتی، عدم تأمین مالی، موانع قانونی و عدم طرح کسب و کار است
برایدن و کیت[۳]	۲۰۰۴	کارافرینی را راه اندازی و مدیریت یک کسب و کارکوچک می‌دانند
شاطریان و همکاران	۱۳۹۶	رابطه معناداری بین موانع فردی، دانشی، دسترسی به امکانات، محیطی، اقتصادی، حقوقی و فرهنگی – اجتماعی با کارافرینی زنان روستایی
عمادزاده و همکاران	۱۳۹۵	تأثیر مثبت تسهیلات بر اشتغال
محترم و همکاران	۱۳۹۵	عوامل استقبال از طرح‌های خودکفایی و آگاهی مددجو از وجود طرح، تجربه خوب سایر مددجویان، مناسب بودن مدت بازپرداخت وام اشتغال، اعتماد اطمینان مددجو نسبت به پرداخت وام، رضایت از روند آسان دریافت وام‌های اشتغال است.
رحمانی و خدایاری	۱۳۹۵	رابطه مثبت و معناداری را بین سطح تحصیلات، نوع طرح اجرا شده، مکان جغرافیایی، محل اجرای طرح و موفقیت اقتصادی مشاغل خانگی اجرا شده کمیته امداد است.

[۱] Heyden
[۲] Fry
[۳] Bryden and keith

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

نام نویسندگان	سال	نتایج
توفیقیان و همکاران	۱۳۹۵	توانمندسازی زنان براساس طرح‌های خودکفایی، بر پایه آموزش، کسب فنون ایجاد انگیزه در چارچوب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ، مهارت‌های شغلی، تقویت روحیه خودباوری و نیز دریافت مشاوره‌های نوین شغلی متناسب با شرایط و مقتضیات نوع شغل استوار است
رزمی و همکاران	۱۳۹۵	تأثیر فعالیت‌های کمیته امداد، فعالیت‌های بازاریابی، فرهنگ کارآفرینی و عوامل فیزیکی از جمله سرمایه، مکان بر توسعه کسب و کار
جمینی و همکاران	۱۳۹۴	مهمترین موانع کارافرینی زنان داشتن پشتوانه مالی و پس انداز کافی، نداشتن ویشیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و پایین بودن سطح ریسک جهت فعالیت‌های کارافرینانه
چراغی و همکاران	۱۳۹۴	ارتباط مثبت بین پایداری شغل با متغیرهای جنس، سن و میزان وام
حیدری مکرر و همکاران	۱۳۹۱	طرح های خودکفایی و اشتغال سبب بهبود وضعیت زندگی مددجویان روستایی شده است.
کرمی و همکاران	۱۳۹۰	مولفه‌های پیش بینی کننده موفقیت طرح‌های اشتغال زایی، سرمایه و اشتغال (ساختاری)، ابتکار، خلاقیت و شناسایی فرصت (عوامل رفتاری)، مشوق‌ها و قوانین (عوامل زمینه‌ایی) می‌باشند.

با توجه تحقیقات صورت گرفته می‌توان گفت که کارافرینی زنان روستایی می‌تواند باعث پویایی اقتصاد و فرهنگ جامعه روستایی شود و جایگاه زنان را به عنوان قشر مؤثری از جامعه ارتقاء دهد. اما آنچه که وجه تمایز این مطالعه با سایر مطالعات است. در نظر گرفتن زنان سرپرست خانوار به عنوان جامعه مورد مطالعه است، که در سایر مطالعه تمرکز کمرنگی بر روی این قشر صورت گرفته است.

۳) روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، توسعه‌ای - کاربردی و از نظر پارادایم در گروه تحقیقات کیفی قرار می‌گیرد، از بعد روش از مطالعه موردی بهره گرفته است. جامعه مورد مطالعه۱۰۳ نفر از روستاییان دهستان هرسم که تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) وطی سالهای ۹۶-۹۳ وام خودکفایی دریافت کرده اند، بوده است. با استفاده از روش گلوله برفی افرادی که وام‌های اشتغال‌زایی را دریافت کرده‌اند شناسایی شده‌اند که به آنها نام افراد کلیدی را داده‌ایم. جمع آوری داده‌های تحقیق با استفاده از مصاحبه عمیق، مشاهده مستقیم و بحث گروهی که طی ۳ جلسه با متوسط تعداد ۵ نفر برگزار شد، صورت گرفته است.

پس از انجام ۱۶ مصاحبه عمیق با نمونه‌های مورد پژوهش به مدت حداقل ۱ ساعت اشباع تئوریک برای محقق حاصل گردید، به این معنی که داده‌ای جدید به دست نیامد. مصاحبه با سوالات کلی و ساده شروع شد و به سمت سوالات جزئی‌تر پیش رفت تمام مصاحبه‌ها ضبط شدند. برای تجزیه و تحلیل داده-

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

ها از روش نظریه بنیانی به دلیل جامع بودن استفاده شده است. اصلی ترین فرایند در نظریه بنیانی، تحلیل دادهاست که مرکز ثقل پژوهش‌های کیفی است. در این مرحله سه شکل از کد گذاری وجود دارد: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی(پاپ زن، ۱۳۸۲: ۱۵۶). در کد گذاری باز از درون کلیه داده‌ها اعم از یادداشت‌ها، تصاویر و نوارهای صوتی مفاهیمی استخراج می‌شود که حاصل نهایی این مرحله ۱۰۵ مفهوم (در قالب کلمات، فراز ها یا جملات)، بر اساس تاکید و با تکرار مردم روستایی که وام اشتغال‌زایی را در یافت کرده‌اند، طی مصاحبه‌ها و بحث گروهی به لحاظ درجه اهمیت مفهوم در پژوهش به دست آمده است که به منظور جلوگیری از اطاله کلام، از آوردن آنها در این بخش مقاله صرف نظر شده است. در قدم بعدی، کد گذاری محوری صورت گرفته است که بر اساس آن می‌باید کار طبقه بندی انجام می‌گرفت. بدین ترتیب مفاهیم نزدیک به هم بنا به مشابهت‌هایی، در یک طبقه قرار گرفتند و در عین حال بر اساس تفاوت بین مفاهیم، زیر طبقه‌های مختلف تشکیل شد که با برقراری ارتباط بین آنها، طبقات گسترده مشخص شد (پاپ زن، ۱۳۸۶: ۱۵۷-۱۵۹) که حاصل آن در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول۲ . مفهوم پردازی دیدگاه‌های پاسخگویان در خصوص موانع و محدودیت‌ها

طبقه گسترده	طبقه	فراوانی
اجتماعی و فرهنگی	۱. میزان مشارکت افراد خانواده	۱۰
	۲. میزان تشویق ازطرف خانواده	۷
	۳. استفاده از تجربه موفق سایرافراد خود کفا	۱۴
	۴. وجود فرهنگ کارآفرینی در خانواده	۸
	۵. ارتباط و تعامل با سایر افرادخود کفا	۱۰
	۶. عدم استفاده از اعتبار تخصیصی برای طرح‌ها	۱۱
آموزشی	۱. میزان دانش تخصصی	۱۲
	۲. میزان سواد فرد وام گیرنده	۱۰
	۳. حضور در دوره های اموزش فنی و حرفه ای	۸
	۴. برگزاری دوره آموزشی از طرف نهاد کمیته امداد	۱۵
	۵. سابقه فعالیت در زمینه طرح مورد نظر	۱۴
اقتصادی	۱. قیمت مواد اولیه	۱۰
	۲. قیمت محصولات تولید شده	۵
	۳. وجود شبکه بازاریابی	۱۵
	۴. امکان فروش محصولات در منطقه	۱۲
	۵. مالکیت محل اجرای طرح	۱۶
	۶. تعداد افراد خانواده	۱۰
	۷. انتخاب طرح توسط خود مددجو	۷
	۸. توان اقتصادی مددجو	۱۵
	۹. تنوع طرح‌های در نظر گرفته شده	۱۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

طبقه گسترده	طبقه		فراوانی
حمایت‌های کمیته امداد	۱.	ارائه مشاوره شغلی	۱۶
	۲.	کمک به مهارت آموزی مددجویان	۱۵
	۳.	کمک در تأمین مواد اولیه	۱۲
	۴.	ارائه خدمات مشاوره ایی و فنی	۱۶
	۵.	کمک در بیمه ابزار وتسهیلات	۱۳
	۶.	روند آسان دریافت وام	۱۶
	۷.	بازدید از طرح‌های موفق	۱۶
	۸.	رسیدگی و نظارت مستمر مجریان	۱۶
	۹.	استفاده از مجریان متخصص	۱۶
	۱۰.	آشنایی با قوانین و ساختار دریافت وام	۱۶
	۱۱.	همکاری بانک‌های عامل در تأمین منابع مالی	۱۴
	۱۲.	شرایط مناسب بازپرداخت وام	۱۵

مرحله بعد کدگذاری انتخابی است که باید از تلفیق و توام کردن طبقات اصلی پدید آید و برای شکل گیری اولیه چارچوب مدل مورد استفاده قرار گیرد که طی شکل ۱ به صورت مدل میدانی تحقیق گزارش شده است.

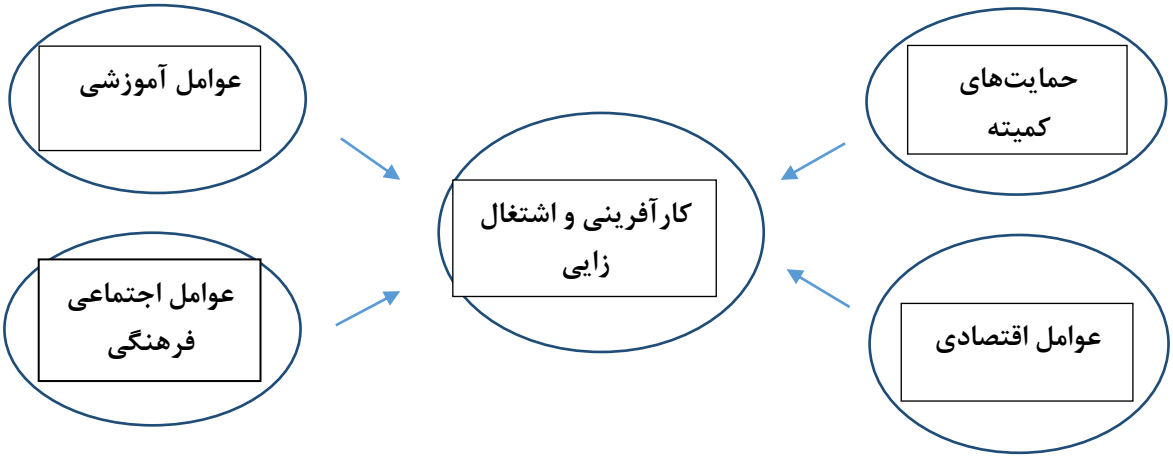

شکل ۱. مدل میدانی تحقیق

در پایان برای اعتبار سنجی، مدل به روستائیان ارائه و از جانب آنان این مدل تأیید شده است. تحقیق حاضر در دهستان هرسم از توابع بخش حمیل واقع در شهرستان اسلام اباد غرب در استان کرمانشاه صورت گرفته است.جمعیت این دهستان ۸۱۳۲ نفر (۱۸۴۰ خانوار) بوده است که با توجه به آمارهای موجود جمعیت این دهستان نسبت به دهه‌های پیشین به شدت کاهش یافته است، از دلایل عمومی این کاهش جمعیت می‌توان به مهاجرت خانوارها و مخصوصا جوانان برای یافتن شغل، کاهش رونق کشاورزی بدلیل بی آبی و خشکسالی و عدم تبدیل آن در تقسیمات کشوری به بخش اشاره کرد. این دهستان از

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

روستاهای طولابی و باریکه نظام و باریکه صادقی وچهارده جفته وخمارتاج و گراوند تشکیل شده که به زبان کردی حرف میزنند و از ایل زنگنه می باشند. بیشتر درآمد مردم دهستان هرسم از فعالیت کشاورزی، دامداری، و مرغداری و امور خدماتی است.

۴) یافته‌های تحقیق

برمبنای مدل میدانی تحقیق (شکل۱) مؤلفه‌های مرتبط به اشتغال‌زایی و کارآفرینی روستاییان شامل عوامل اقتصادی، عوامل آموزشی، عوامل اجتماعی و فرهنگی و مؤلفه حمایت‌های کمیته امداد است. یافته‌های به دست آمده حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها درخصوص عملکرد کمیته امداد امام خمینی نشان می‌دهد در مؤلفه اجتماعی و فرهنگی، عدم استفاده ازتجربه موفق سایر افراد خودکفا قبل از اجرای طرح، عدم ارتباط و تعامل افراد خودکفا با همدیگر و عدم استفاده از اعتبارات تخصیصی برای طرح‌های تایید شده توسط کمیته امداد سبب گمراهی مددجویان در استفاده ازاین اعتبارات می‌شود و افراد را در اوایل اجرای طرح با مشکلاتی از قبیل کمبود اعتبار و انتخاب طرح نامناسب با شرایط فرد و انتخاب شغلی که درآمد کافی ندارد مواجه می‌کند.

در مؤلفه آموزشی علاوه بر عدم وجود دانش تخصصی در زمینه طرح مورد نظر و با توجه به نبود دوره های آموزشی لازمه جهت آموزش مددجویان ازطرف کمیته امداد سبب اکتفای مددجویان به تجربه سطحی خود و عدم سودآوری واحد و طرح مورد نظر می‌شود. توسعه کسب و کار خرد متاثر از فعالیت-های کمیته امداد امام خمینی (ره) فعالیت‌های بازاریابی و... است که در تحقیق حاضر عدم وجود شبکه بازاریابی در منطقه و امکان ضعیف فروش و وجود قیمت‌های پایین محصول در منطقه باعث ناهماهنگی دخل وخرج طرح‌هایی مثل گاو داری و گوسفندداری می‌شود، کافی نبودن مبلغ اعتبارات تخصیصی از طرف کمیته امداد برای طرح‌های گاوداری و گوسفند داری جهت ساخت و ساز خرید و تأمین علوفه سبب می‌شود، که افراد به طور سوری از اهالی روستا این عوامل تولید را به صورت موقت امانت گرفته و بعد از دریافت وام آنها را تحویل دهند که این نشان دهنده این است در مواردی محل تخصیص اعتبارات، طرح‌های تایید شده توسط کمیته امداد نیست، از عوامل ایجاد کننده‌ی این وضعیت می‌توان به عدم آزادی، انتخاب طرح توسط خود مددجو در زمینه‌هایی که شرایط و تجربه کافی را دارد در مؤلفه اقتصادی اشاره کرد.

مؤلفه آخر، حمایت‌های کمیته امداد شامل نبود و یا کافی نبودن خدمات مشاوره‌ای و فنی در اداره کمیته امداد امام خمینی(ره)، برای توانمندسازی زنان وجود مشاوره شغلی نوین و مهارت‌های شغلی متناسب با شرایط استوار است و عدم استفاده از مجریان متخصص و عدم عقد قرارداد با نهادها و عوامل

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

مجری در زمینه طرح‌های اجرا شده، باعث می‌شود مددجویانی که توان مالی لازمه برای دسترسی به این عوامل و متخصصان را ندارند در مواردی (مثل امور دامی و امور نقلیه) دچار مشکل شده و تلفات فراوانی داشته باشند (مثل مرگ دام بزرگ و کوچک و یا عدم تعمیر به موقع وسایل نقلیه)، عدم پرداخت مستمری به مددجویان تازمان خودکفایی، عدم رسیدگی و نظارت مستمر بر طرح‌های اجرا شده و باز پرداخت وام به صورت ماهانه از دیگر عواملی است که موجبات موفق نبودن طرح‌های خودکفایی را در منطقه مذکور فراهم اورده است. هرچند کمیته امداد اقدامات زیادی در زمینه توسعه (شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) به وجود اورده است اما نتایج نشان می‌دهد که تلاش‌ها و فعالیت‌ها نتوانسته است چندان مؤثر باشد. یافته‌های بعدی نشان دهنده، که وام‌هایی با مبلغ ۱۵ تا ۲۰ میلیون اعطا شده و محل تخصیص این اعتبار طرح‌های گاوداری، گوسفندداری، سوپرمارکت و وسیله نقلیه بود است.

۵) نتیجه گیری

به سبب وجود نرخ بالای بیکاری در سطح جامعه، ایجاد شغل یکی ازاولویت‌های سیاسی دولت و جامعه گردیده است. اهمیت ایجاد شغل و حتی تخریب شغل در هر اقتصاد را نمی‌توان نادیده گرفت. در جامعه امروز ایران، زنان نشان داده‌اند که توانایی‌ها و قابلیت‌های بالقوه فراوانی دارند و تحت شرایط مناسب می‌توانند مشارکت مؤثری در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور داشته باشند. اما زنان در کشورهای در حال توسعه به خصوص در مناطق روستایی با موانع متعدد و جدی روبه رو هستند که مانع فعالیت آنها در فعالیت‌های اقتصادی می‌شود. با توجه به اینکه یکی از فعالیت‌های مهم کمیته امداد امام خمینی (ره) کمک به خوداشتغالی و رفع بیکاری محرومان در قالب طرح‌های اشتغال زایی، و خود-کفایی می‌باشد. این نهاد بستری را برای حضور زنان در عرصه فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌آورد. برای اجرای یک طرح موفق باید موفق مجموعه‌ای از شرایط و عوامل در کنار هم قرار بگیرند. از طرفی در میان اقشار مختلف مردم، زنان از گروه‌های آسیب پذیر جامعه هستند که بیش از دیگران در معرض آسیب‌های اجتماعی قرار می‌گیرند بنابراین زمینه‌ها و زیر ساخت‌های لازم برای حضور زنان روستایی در زمینه فعالیت‌های اقتصادی باید فراهم شود. زنان سرپرست خانوار به دلیل حساسیت ویژه خود نسبت به سایر قشرهای تحت پوشش نیازمند حمایت ویژه و تناسب طرح خودکفایی با توانایی جسمی و روحی می‌باشند. اما به نظر می‌رسد که در اعمال سیاست خودکفا کردن زنان سرپرست خانوار کمیته امداد امام خمینی به صورت موفق عمل نکرده است چرا که با توجه به یافته‌های تحقیق دسته‌ای از موانع در زمینه‌های آموزشی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و حمایت‌های کمیته امداد امام خمینی وجود داشته است که باید برطرف گردد. چرا که عدم توجه به این موانع موجب می‌شود که مددجویان پس از دریافت تسهیلات، به

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

علت از دست دادن سرمایه اصلی، تشدید فقر این خانوارها با از دست دادن مستمری ماهانه و از طرفی فشار اقتصادی ناشی از پرداخت اقساط ماهانه تسهیلات دریافت شده، پس از مدتی به دلیل فقر مالی مجدد به اداره کمیته امداد امام خمینی مراجعه می‌کنند. نتایج مطالعه حاضر همسو با مطالعه محترم و همکاران (۱۳۹۵) و شکوری (۱۳۹۵) است که در تحقیق خود بیان کردند، با وجود اقدامات کمیته امداد امام خمینی در زمینه‌های مختلف، این نهاد در خودکفا کردن مددجویان به صورت موفق عمل نکرده است، است. بنابراین در راستای اعطای تسهیلات به مدد جویان تحت پوشش باید هر گونه برنامه ریزی در بخش اشتغال و خودکفایی در کمیته امداد امام خمینی در خصوص خودکفایی زنان سرپرست خانوار متناسب با شرایط و توانایی جسمی و روحی افراد تحت پوشش صورت بگیرد. لذا در این راستا پیشنهاد می‌شود که:

- ایجاد تعاونی‌های بازاریابی برای فروش محصولات تولید شده
- فرصت‌های شغلی در هر منطقه توسط کارشناسان واحد اشتغال و خود کفایی تشخیص داده شود وبه مددجویان پیشنهاد گردد.
- بازدید از طرح‌های موفق موجود در منطقه جهت استفاده و تبادل تجربیات
- کارگاه‌های آموزشی و تخصصی در زمینه طرح‌های موجود
- استفاده از مجریان متخصص برای مشاوره و پیگیری طرح‌ها تا زمان خودکفایی کامل
- افزایش مبلغ اعتبار متناسب باطرح‌ها

۶) منابع

- احمدپور داریانی، محمود و سید جلال موسوی بازرگانی، (۱۳۸۰). **مقدمه ای بر کارآفرینی** . چاپ اول، تهران: سازمان سنجش و آموزش کشور

- پاپ زن، عبدالحمید، سید محمودحسینی، مصطفی ازکیا و محمدحسین عمادی، (۱۳۸۶). **تدوین مدل مفهومی حاصل از تلفیق دانش بومی و رسمی با استفاده از نظریه بنیانی به منظئر دستیابی به رهیافت ترویجی مناسب**. فصل نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. شماره۱۵

- پاپ زن، عبدالحمید، (۱۳۸۲). **طراحی مدل تلفیقی دانش بومی و رسمی به منور دستیابی به رهیافت سامانه‌ای – مشارکتی در شهرستان کرمانشاه**، رساله دکتری، دانشگاه تهران

- توفیقیان فر، علی‌حسن،جمشید عزیزی، بتول صیفوری، فخرالدین بهجتی و فرود اصل قاید گیوی، (۱۳۹۵). **بررسی‌رابطه بین طرح‌ها خودکفایی کمیته امداد امام خمینی (ره) و توانمند سازی زنان سرپرست خانوار (مطالعه موردی:استان‌کهگیلویه‌وبویراحمد**، فصل نامه علمی_پژوهشی زن و جامعه، سال ۷

- جمینی، داود، علیرضا جمشیدی، حسین کماسی و عطا هوشنگی، (۱۳۹۴). **تحلیل موانع توسعه کارافرینی زنان در نواحی روستایی مورد مطالعه: روستاهای شهرستان چرداول**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۵، شماره ۴، صص ۶۳-۴۵

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- چراغی، حجت الله، اسدالله چراغی و نصرالله پورافکاری، (۱۳۹۴). **بررسی تأثیر وام‌های خود اشتغالی بر اشتغال پایدار مدد جویان کمیته امداد امام‌خمینی(ره) شهرستان آبدانان، فصلنامه توسعه اجتماعی(توسعه انسانی‌سابق)**، دوره۹، شماره۲، صص ۲۰۳-۲۱۶

- حیدری مکرر،حمید، مهدی نادریان فر، ثریا نادریان فر و عیسی شهرکی، (۱۳۹۱). **بررسی نقش کمیته امداد در توسعه کارافرینی روستایی مطالعه موردی: منطقه پشت آب سیستان"** ،کنفرانس ملی کارافرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، ۱۳۹۱

- رحمانی، زین العابدین و رضاخدایاری، (۱۳۹۵). **بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت و پایداری اقتصادی مشاغل خانگی اجرا شده جهت مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره)شهرستان رزن** نخستین همایش ملی علوم اسلامی، حقوق و مدیریت۱۳۹۵

- زاهدی مازندرانی، محمد جواد، (۱۳۸۴). ف**قر روستایی، روند و اندازه گیری آن در ایران(تبیین روش‌ها و نقد رویکردها)**، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۴، شماره ۱۷. صص ۴۳۶-۴۹۳۶

- شهابی، سیامک،اصغر صالحی و محمودسیف اللهی، (۱۳۹۴). **بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت صنایع روستایی در اشتغال‌زایی (مطالعه موردی: استان اصفهان)**، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی شماره ۱، صص ۳۰-۴۰

- شادی طلب، ژاله، معصومه وهابی و حسن ورمزیار، (۱۳۸۴). **فقر درامدی تنها یک جنبه از فقر زنان سرپرست خانوار**، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۴، شماره ۱۷، صص۳۳۴-۳۶۷

- شکور،علی،علی شمس‌الدینی وسید اسماعیل جوادی حقیقی، (۱۳۹۵). **سنجش عملکرد کمیته امداد در فقر زدایی از مناطق روستایی با تأکید بر پارامترهای توسعه مورد مطالعه: شهرستان شیراز**، مطالعات محیطی هفت حصار، سال ۵،شماره ۱۷ صفحات۷۲-۶۳

- شاطریان، محسن، زهرا نصر آبادی و فاطمه منصوریان، (۱۳۹۶). **تحلیل موانع کارافرینی زنان روستایی در شهرستان کاشان**. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۶، شماره ۳، صص ۱۸۱-۱۹۶

- رزمی، حمید، عاطفه ناموردفر، محمود محمودی و محمدرضا اسماعیل زاده هوراوندی،(۱۳۹۵). **عوامل مؤثر بر توسعه کسب وکارهای خرد و رابطه آن با افزایش درامد مددجویان کمیته امداد در آذربایجان شرقی**، چهارمین کنفرانس ملی مدیریت اقتصاد و حسابداری، دانشگاه تبریز

- کرمی،یدالله، محمدحسن مبارکی و علیرضا مهاجری،(۱۳۹۰). **شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت طرح‌های خود کفایی و اشتغال زا یی‌کمیته امداد امام خمینی(ره) با رویکرد کارآفرینی اجتماعی**، اولین کنفرانس دانشجویی کشور، تهران، تهران، دانشگاه تهران"

- کمیته امداد امام خمینی(ره) سالنامه آماری، (۱۳۸۶). معاونت برنامه ریزی و امور مجلس اداره کل برنامه ریزی و فن آوری اطلاعات.

- عمادزاده، مصطفی، سعید دائی کریمزاده و شیرزاد کریمی، (۱۳۹۵).**بررسی تأثیر تسهیلات کمیته امداد امام خمینی(ره) بر اشتغال در استان چهارمحال و بختیاری**، کنفرانس بین المللی مدیریت و حسابداری، تهران، موسسه آموزش عالی نیکان.

- عنابستانی، علی اکبر، هادی طبیب نیا ، حمیدشایلان و محمدرضا رضوانی،(۱۳۹۳). **تحلیل موانع متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای مرزی شهرستان مریوان**، فصلنامه اقتصاد، فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره۴، سال ۳، صص ۸۷-۱۱.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- مردادی، محمود و سیدحسن مطیع لنگرودی، (۱۳۸۴). **جایگاه صنعت در فرآیند صنعتی سازی و توسعه روستایی بخش مرکزی شهرستان بیرجند**، پژوهش های جغرافیا شماره ۵۳. صص ۱۳۷-۱۴۹

- محترم، سمیه، محمدرضا محبوبی و غلامحسین عبدالله‌زاده، (۱۳۹۴). **نقش نهادهای حمایتی در توسعه کارآفرینی: مطالعه طرح‌های اشتغال زایی کمیته امداد امام خمینی(ره)**، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، شماره۴. صص ۷۵ تا۹۲

- Duarte, N., and Diniz, F. (2011). **The role of firms and entrepreneurship on local development**. Romanian Journal of Regional Science, 5(1): 54-6۹.

- Akgün, A.A, Nijkamp, P., Baycan, T., and Brons, M. (2010). **Embeddedness of Entrepreneurs in Rural Areas: A Comparative Rough Set Data Analysis**. Tijdschrift voor Economischeen Sociale Geografie, 101(5): 538-553.

- Bryden, J.M., and Keith, H. (2004). **A new approach to rural development in Europe:Germany, Greece**, Scotland and Sweden. New York: Mellen Press

- Lordkipanidze, M; Brezet, H, &,Backman, M., (2005), **The entrepreneurship factor in sustainable tourismdevelopment**. Journal of Cleaner Production, Vol. 2, No. 13, pp 787-798.

- Hyden, G.(2001).**Ruralpoverty, risk and development**. Elgar Publication, Vol 39, pp 124-127.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]